

Језик у доба интеракције човека и машине: Да ли ће нове језичке технологије променити начин наше комуникације, а да ли сам језик?

Недавно је формирана нова истраживачка мрежа у оквиру *Програма европске сарадње у науци и технологији* (COST Association) под називом „Језик у ери интеракције човека и машине“ (COST Action *Language in the Human-Machine Era*, LITHME), која окупља сараднике из 52 земље и бави се истраживањима начина на које ће технолошки напредак највероватније променити нашу свакодневну комуникацију, па и сам језик. Сарадници ове истраживачке мреже објавили су, као први корак на свом истраживачком путу, публикацију под насловом *Зора ере човек-машина* (доступан на адреси: <https://lithme.eu/publications>), који је настао на основу увида неколико десетина стручњака из целог света за област језичких технологија и лингвистичких истраживања у дату проблематику.

LITHME је будућност – сматра Дејв Сајерс са Универзитета Ливескиле у Финској, који је уједно руководио ове мреже. Према његовим речима, то је пројекат о најновијим надоласећим технологијама које ће променити начин на који користимо језик, разговарамо, проналазимо информације и комуницирамо са рачунарима. Већ сада се на основу технолошког развоја уочавају два правца у људској комуникацији: комуницирање путем технологија и комуницирање са технологијама. У врло блиској будућности очекује се да ће напредак ићи у правцу развоја паметних наочара преко којих ће се информације појављивати пред нашим очима. У комбинацији са новим интелигентним слушалицама, непосредно ћемо видети и чути информације које нас занимају, од оних основних, као што су, на пример, навигација за путовање, до много напреднијих садржаја попут симултаног превода саговорника који говоре другим језиком. Наш говор ће такође моћи да буде преведен моментално, па ће и наши саговорници моћи нас да разумеју док говоримо.

Према предвиђањима Дејва Сајерса, у виртуелној стварности следеће генерације разговараћемо са *четботовима* на екранима (chatbots, софтверска апликација која симулира природну људску конверзацију) и виртуелним *асистентима* који наликују на људе. Они ће бити далеко паметнији од садашњих четботова и биће оспособљени за комплексне разговоре, помагаће нам у решавању проблема, учествоваће у прављењу наших планова, умеће да нас теше у случају разочарења, али и да заједно са нама славе наше успехе. Све ово имаће огромне импликације на језик.

Како ће све ове промене у комуникацији утицати на идентификацију појединца са (матерњим) језиком или на смењивање улога у разговору? Да ли ће изменити начин на који учимо језике, преводимо текстове или прописујемо и тумачимо законе? Да ли би потпуно ослањање на нове симултане језичке технологије могло да промени структуру језика? Дугорочно гледано, да ли би развој у области паметних машина могао бити допуна или чак замена за језик? Ово су нека од питања којима се бави истраживачка мрежа LITHME.

Јединствена сарадња лингвиста и технолога

Четворогодишњи пројекат умрежавања, финансиран од стране *Европске асоцијације за сарадњу у науци и технологији* (COST Association) започео је у октобру 2020. године и тренутно обједињује чланове из свих 27 држава ЕУ и још 25 земаља са свих континената. LITHME настоји да премости јаз између лингвиста и технолошких стручњака и то тако да корист имају обе групе истраживача. Лингвисти ће боље упознати могућности нових

технологија, а технолошки стручњаци ће боље разумети потенцијалне језичке и друштвене последице њиховог увођења. У пројекту учествују и истраживачи из Србије, тим лингвиста из Института за српски језик САНУ који предводе др Ивана Лазић Коњик и др Милена Јакић Шимшић и тим информатичара из Рачунарског центра Рударско-геолошког факултета Универзитета у Београду, који предводе др Ранка Станковић и др Александра Томашевић.

Пројекат је подељен на осам радних група које представљају различита подручја језичког истраживања: „Рачунарска лингвистика“, „Језик и закон“, „Језичка права“, „Језичка разноликост, одржавање и угроженост“, „Учење и подучавање језика“, „Идеологије, веровања, ставови“, „Језички рад, језички професионалци” и „Језички варијетети”. Чланови сваке радне групе допринели су изради публикације под називом „Зора ере човек-машина“, објављене 19. маја. У публикацији је представљено тренутно стање у овој области и будући путеви развоја у вези са различитим модалитетима језика, писаним, говорним, службеним и др. Она је резултат јединствене сарадње лингвиста и технолога.

Технологија ће неједнако напредовати за различите језике

Ипак, са узбудљивим могућностима, долазе и изазови. Поред напретка који нас очекује, истраживачи настоје да осветле и друга важна мање атрактивна питања попут неједнаке доступности нових технологија, приватности и безбедности, и нових облика превара и криминала. Суочићемо се са уобичајеним проблемима везаним за то ко може да приушти најновије софтверске надоградње. Може се, такође, десити да нови уређаји раде слабије на неким језицима, или да на неким језицима уопште не могу да раде. Овај пројекат је уједно позв људима да добро размисле о будућој технологији. Неће сви имати једнаке користи од овог напретка, а неки ће бити далеко иза других. Напредак је обично најбржи за велике светске језике, попут енглеског или кинеског. С друге стране, пак, знаковни језик је много сложенији (барем када је у питању разумевање језика од стране машина), па ће напредак за њих и даље бити много спорији. Научници се надају да ће на овај начин подстаћи људе да обрате пажњу и на поменуте неједнакости када се нови модерни уређаји појаве на тржишту и буду преплављени маркетиншким активностима.

Публикацији *Зора ере човек-машина* можете приступити на следећој адреси: <https://lithme.eu/publications>

О активностима пројекта LITHME више можете сазнати на адреси: <https://lithme.eu>